

بازشناسی تاریخی جایگاه و مرجعیت امامان علیهم السلام

(۱۱ ق - ۲۶۰ ق) با رویکرد هدایت و رهبری امامیه

محسن رنجبر

دانشیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

با نظارت علمی:

محمدرضا جباری

www.ketab.ir

شماره ردیف ۱۷۰۴

تاریخ - ۹۷

۱۴۰۲-۶۹

بازشناسی تاریخی جایگاه و مرجعیت امامان علیهم السلام (۱۱ ق - ۲۶۰ ق.) با رویکرد هدایت و رهبری امامیه

محسن رنجبر

ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام | ویراستار: زینب مصباحی نیا

طرح جلد: محمدامین محملو | چاپ یکم، زمستان ۱۴۰۲ | شمارگان: ۳۰۰ | چاپکو | قیمت: ۳۴۵۰۰۰ تومانی

<p>WWW.HATIF.IR @HATIF.IR</p>	<p>قم، خیابان شهدا، کوی ۲۴، پلاک ۳۸، کدپستی: ۳۷۱۸۵۱۶۱۱۶ تلفن: ۰۲۵۳۷۷۴۲۳۲۶</p>	 <p>9 786004 444569</p>
-----------------------------------	---	---

- سرشناسه : رنجبر، محسن، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور : باوشناسی تاریخی جایگاه و مرجعیت امامان علیهم السلام با رویکرد هدایت و رهبری امامیه / محسن رنجبر؛ با نظارت علمی محمدرضا جباری؛ ویراستار زینب مصباحی نیا.
مشخصات نشر : قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری : ۳۴۶۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۴۵۶-۹
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : مرجعیت.
Authority, Shiite*
انته اثناعشر — سیاست و حکومت.
Imams (Shiites) -- Politics and government
امامت.
Imamate
شناسه افزوده : جباری، محمدرضا، ۱۳۴۴ -
شناسه افزوده : مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام
رده‌بندی کنگره : BP۲۲۳
رده‌بندی دیویی : ۴۵/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی : ۹۴۵۵۰۹۷

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

- مقدمهٔ معاونت پژوهش ۱۵
سخن آغازین ۱۹

فصل اول

بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش علمی - اعتقادی ائمه علیهم السلام (مرجعیت اعتقادی)

- مقدمه ۲۳
نخست: مرجعیت علمی در آموزش و تبیین صحیح مبانی و اصول اعتقادی اسلام ۲۴
۱. توحید (خداشناسی) ۲۶
الف) تأکید بیشتر بر اثبات توحید و مفروض گرفتن اصل وجود خدا ۲۶
ب) تأکید بر معرفی صفات خدا ۲۷
ج) بهره‌گیری از دلایل روشن و قابل فهم ۲۸
د) بهره‌گیری از دعا و مناجات برای تبیین و تفهیم اصل توحید ۲۹
- توصیه به ارتباط با خدا و استمرار آن ۳۰
ه) پاسخ‌گویی به شبهات ورد تفسیرها و برداشت‌های نادرست از اصل توحید ۳۱
۲. نبوت ۳۳
۳. معاد ۳۴
توجه به اصل معاد در دعا و مناجات ۳۵
۴. امامت ۳۶
الف) تعریف و اثبات امامت و تبیین مفاهیم و شئون مرتبط با آن (عصمت، وصایت و علم) ۳۸
ب) آموزش و باوراندن اصل امامت به امامیه ۵۰

- ۵۰ - بیان جایگاه، ویژگی‌ها و نشانه‌های امام علیه السلام.....
- ۵۲ - دعا.....
- ۵۳ - بیان مسائل فقهی.....
- ۵۴ - اخبار غیبی و ارائه معجزات.....
- ۵۶ - آگاهی از همه زبان‌ها و سخن گفتن به آنها.....
- ۵۸ - (ج) خبر دادن و رفع شبهه و تردید از امامت امام حاضر و امامان دیگر.....
- ۶۱ - ۵. عدل.....
- ۶۴ - آموزش و تربیت نیرو برای مناظرات و نظارت و هدایت آنها.....
- دوم: بازشناسی تاریخی اندیشه‌ها، فرق و مکاتب اعتقادی و کلامی در عصر حضور و شیوه‌های رویارویی امامان علیهم السلام با آنها.....
- ۷۱ - ۱. قاعدین.....
- ۷۳ - ۲. خوارج.....
- ۷۴ - ۳. مرجئه.....
- ۷۷ - امامان علیهم السلام و اندیشه از جای.....
- ۸۰ - ۴. جبریه.....
- ۸۲ - امامان علیهم السلام و اندیشه جبر.....
- ۸۴ - الف) تبیین اندیشه اختیار و رد دیدگاه جبریه.....
- ۸۵ - ب) منع اصحاب از اشتغال و درگیری ذهنی با این مسئله.....
- ۸۶ - ج) لعن و تکفیر جبریه.....
- ۸۷ - ۵. مقوضه.....
- ۸۸ - ۶. غالیان.....
- ۸۹ - الف) تعریف غلو، حدومرز و خاستگاه آن.....
- ۹۲ - ب) مواضع امامان علیهم السلام در برابر غالیان.....
- ۱۰۰ - ج) مقوضه از غلات.....
- ۱۰۲ - د) دیدگاه و موضع ائمه علیهم السلام در برابر مقوضه.....
- ۱۰۳ - ۷. مشبهه و مجسمه.....
- ۱۰۳ - ائمه علیهم السلام و اندیشه تجسیم و تشبیه.....

www.ketab.ir

۱۰۴	- تبیین دیدگاه صحیح
۱۰۶	- تکفیر
۱۰۸	۸. زیدیه
۱۱۰	۹. واقفه
۱۱۳	۱۰. معتزله
۱۱۶	۱۱. صوفیان و زاهدنمایان
۱۲۴	اثربخیزی تعالیم صوفیه از مکتب امامان <small>علیهم السلام</small>
۱۲۵	سوم: امامان <small>علیهم السلام</small> و گرایش‌های متفاوت دینی و اعتقادی اصحاب
۱۲۹	نتیجه‌گیری

فصل دوم

بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش علمی - فقهی ائمه علیهم السلام (مرجعیت فقهی)

۱۳۱	مقدمه
۱۳۴	ناآگاهی به احکام شریعت و سنت پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۱۳۸	مرجعیت علمی - فقهی امامان <small>علیهم السلام</small>
۱۳۹	۱. اعلام مرجعیت دینی و علمی خود و فراخوانی مردم به پیروی
۱۴۳	۲. احیای کتاب خدا و سنت پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۱۵۳	۳. تبیین و تفسیر احکام و پاسخ به پرسش‌های فقهی
۱۵۸	۴. عرضه روایات و دستاوردهای علمی بر امامان <small>علیهم السلام</small>
۱۶۰	۵. تعلیم روش صحیح اجتهاد و نهی از قیاس
۱۶۴	نهی از شیوه‌های نادرست اجتهاد و مبارزه با آن
۱۶۶	۶. ارجاع به اصحاب و برخی بزرگان اهل سنت
۱۶۷	۷. تبیین ناکارآمدی مکتب فقهی اهل سنت
۱۶۹	الف) اصل حاکمیت قرآن بر حدیث و عرضه حدیث بر قرآن
۱۶۹	ب) ترویج فرهنگ کتابت حدیث
۱۷۳	۸. تقیه و کتمان اسرار در بیان دیدگاه‌های فقهی
۱۷۶	۹. مبارزه با دیدگاه‌های فقهی غلات کزاندیش
۱۷۷	۱۰. نهی از دروغ بستن به ائمه <small>علیهم السلام</small>

۱۷۸..... نهی از فتوای بدون علم

۱۷۹..... ائمه علیهم السلام و دیگر مذاهب فقهی

۱۷۹..... مقدمه

۱۸۱..... ۱. ائمه علیهم السلام و فقها و حاکمان عامه

۱۸۷..... ۲. امامان علیهم السلام و گرایش های فقهی اصحاب

۱۸۸..... نتیجه گیری

فصل سوم

بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش سیاسی ائمه علیهم السلام (مرجعیت سیاسی)

۱۹۱..... مقدمه

۱۹۷..... جایگاه علم غیب در رفتار و مواضع سیاسی ائمه علیهم السلام

۱۹۹..... بررسی جایگاه و نقش سیاسی ائمه علیهم السلام (مرجعیت سیاسی)

۲۰۳..... اصول و شاخص های حاکم بر سیره سیاسی ائمه علیهم السلام

۲۰۴..... ۱. مشروعیت الهی قدرت و حاکمیت

۲۰۵..... ۲. به خدمت گرفتن حکومت و قدرت برای برپایی حق و نابودی باطل

۲۰۵..... ۳. بهره گیری از حکومت و قدرت برای اقامه عدل و نفی ستم

۲۰۸..... ۴. تلازم اصول اخلاقی با حکومت و قدرت

۲۰۹..... ۵. اعتقاد به سیطره و حاکمیت قدرت الهی بر همه قدرت ها

۲۱۰..... مرجعیت سیاسی برای امت (امام مفترض الطاع)

بررسی و تحلیل گونه شناسانه شیوه های تعامل و تقابل سیاسی ائمه علیهم السلام با حاکمان

۲۱۲.....

۲۱۲..... شیوه نخست: تصدی حکومت و ارائه روش حکومت داری

۲۱۵..... - اصول و وظایف مهم در سیره سیاسی و حکومتی امیرالمؤمنین علیه السلام

۲۱۷..... - آثار و برکات امام (کارکرد حاکم اسلامی)

۲۱۸..... شیوه دوم: تعامل (مصالحه و واگذاری تحمیلی خلافت و همکاری مشروط)

۲۱۸..... - مصالحه و واگذاری تحمیلی خلافت

۲۱۸..... اول. علل واگذاری تحمیلی خلافت از جانب امیرالمؤمنین علیه السلام

۲۲۰..... دوم. علل واگذاری خلافت از جانب امام حسن علیه السلام

۲۲۲	- همکاری مشروط و مدبرانه با حاکمان
۲۲۸	شیوه سوم: تقابل
۲۲۸	- اقدام مسلحانه
۲۳۲	- امر به معروف و نهی از منکر
۲۳۴	- مبارزه منفی
۲۳۵	اول. تقیه
۲۴۳	دوم. نکوهش و نقد حاکمیت
۲۴۴	سوم. پرهیز از همکاری با خلفای جور
۲۴۸	چهارم. پاسخ‌ها و احتجاجات محکم و کوبنده
۲۵۱	پنجم. دعا برای رهایی از شر حاکمان ستمگر یا نابودی آنان
۲۵۳	ششم. صبر و انتظار توأم با بصیرت در مبارزه با حاکمان
۲۵۴	مواضع ائمه <small>علیهم‌السلام</small> در برابر قیام‌ها
۲۵۶	نتیجه‌گیری
	فصل چهارم
	بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش اخلاقی و تربیتی ائمه <small>علیهم‌السلام</small> (مرجعیت اخلاقی و تربیتی)
۲۵۷	مقدمه
۲۵۸	اخلاق و تربیت اخلاقی
۲۵۹	۱. جایگاه و نقش اخلاقی و تربیتی ائمه اطهار <small>علیهم‌السلام</small>
۲۶۴	الف) سلوک اخلاقی و تربیتی
۲۷۰	- سلوک اخلاقی و تربیتی امیرالمؤمنین <small>علیه‌السلام</small> از نگاه یکی از اصحاب
۲۷۱	- نمونه‌هایی از سیره اخلاقی و تربیتی دیگر ائمه <small>علیهم‌السلام</small>
۲۷۵	ب) سلوک عبادی
۲۷۶	- سلوک عبادی امیرالمؤمنین <small>علیه‌السلام</small>
۲۷۷	- سلوک عبادی حسنین <small>علیهم‌السلام</small>
۲۷۸	- سلوک عبادی امام سجاد <small>علیه‌السلام</small>
۲۸۰	- سلوک عبادی امام باقر <small>علیه‌السلام</small>
۲۸۰	- سلوک عبادی امام صادق <small>علیه‌السلام</small>

- ۲۸۱ - سلوک عبادی امام کاظم علیه السلام
- ۲۸۳ - سلوک عبادی امام رضا علیه السلام
- ۲۸۴ - سلوک عبادی امام جواد علیه السلام
- ۲۸۵ - سلوک عبادی امام هادی علیه السلام
- ۲۸۵ - سلوک عبادی امام عسکری علیه السلام
- ۲۸۶ ۲. مبارزه با مفاسد و ناهنجاری‌های اخلاقی و تربیتی
- ۲۸۷ الف) مبارزه با تصوف و زهدگرایی دروغین
- ۲۸۹ ب) برخورد با ناهنجاری‌های اخلاقی و تربیتی
- ۲۹۱ ج) رفتار کریمانه با خطاکاران
- ۲۹۵ نتیجه‌گیری

فصل پنجم

بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش اجتماعی و اقتصادی (مرجعیت اجتماعی و اقتصادی)

- ۲۹۷ مقدمه
- ۲۹۸ ۱. جایگاه و نقش اجتماعی
- ۲۹۸ مقدمه: روان‌شناسی و گروه‌بندی اجتماعی مسلمانان از دیدگاه ائمه اطهار علیهم السلام
- ۳۰۱ الف) تحلیل جایگاه و نقش اجتماعی ائمه علیهم السلام
- ۳۰۵ ب) شیوه‌های مبارزه و تقابل امامان علیهم السلام با ناهنجاری‌های اجتماعی
- ۳۰۶ - رویارویی با برخی پدیده‌های موهوم و خرافی
- - توصیه به معاشرت با شایستگان و منع از هم‌نشینی با گناهکاران و بدعت‌گذاران
- ۳۰۷ بدعت‌گذاران
- ۳۰۹ توصیه خاص به شیعیان
- ۳۰۹ ج) اصول و شیوه‌های تعامل اجتماعی امامان علیهم السلام با پیروان ادیان دیگر
- ۳۱۰ - اخلاق‌مداری
- ۳۱۰ - گفت‌وگوها و مناظرات عالمانه
- ۳۱۱ - احترام به آداب و سنن اهل کتاب
- ۳۱۱ - پایبندی به پیمان با اهل کتاب
- ۳۱۳ - حفظ امنیت

۳۱۵ جایگاه و نقش اقتصادی
۳۱۷ الف) اهداف کلان نظام اقتصادی اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۳۱۸ ب) بررسی و تحلیل نقش ائمه اطهار <small>علیهم السلام</small> در عرصه های گوناگون اقتصادی
۳۱۹ - تولید و کسب درآمد
۳۲۲ - مصرف بهینه
۳۲۲ - توزیع عادلانه
۳۲۴ تأسیس شبکه و کالت و کارکرد اقتصادی آن
۳۲۵ - هدایت و نظارت
۳۲۵ اول. عزل کارگزاران فاسد و نصب افراد پاک دست و دانا
۳۲۷ دوم. بازرسی و نظارت مستقیم بر بازار
۳۲۸ سوم. همراهی و هم نوایی با جامعه در امور معیشتی
۳۲۹ چهارم. رهنمودهای اقتصادی
۳۳۲ نتیجه گیری

فصل ششم

بازشناسی تاریخی جایگاه و نقش فرهنگی و تمدنی ائمه علیهم السلام (مرجعیت فرهنگی و تمدنی)

۳۳۵ مقدمه
۳۳۶ تعریف فرهنگ و تمدن
۳۳۶ ۱. تمدن
۳۳۶ الف) تعریف لغوی تمدن
۳۳۷ ب) تعریف اصطلاحی تمدن
۳۳۹ ۲. فرهنگ
۳۳۹ الف) تعریف لغوی فرهنگ
۳۴۰ ب) تعریف اصطلاحی فرهنگ
۳۴۱ ۳. قرابت معنایی فرهنگ و تمدن
۳۴۲ امامان <small>علیهم السلام</small> و فرهنگ و تمدن اسلامی
۳۴۳ ۱. نقش ائمه <small>علیهم السلام</small> در تبیین مبانی و ارکان فرهنگ و تمدن اسلامی

- دیگر اقدامات ائمه علیهم السلام ۳۴۶
- حفظ امنیت عمومی و آرامش روحی و روانی جامعه ۳۴۶
- مبارزه با انحرافات و کژی‌های فرهنگی ۳۴۷
- ترویج خردگرایی و آزاداندیشی ۳۴۹
- ارج نهادن به دانش و فرهیختگی ۳۵۰
۲. نقش ائمه علیهم السلام در پیدایش و گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی (با رویکرد به فرهنگ و تمدن شیعی امامی) ۳۵۲
- الف) نقش ائمه علیهم السلام در تأسیس و گسترش علوم و معارف عقلی و اعتقادی ۳۵۵
- کلام و معارف اعتقادی ۳۵۵
- فلسفه و منطق ۳۵۹
- ب) نقش ائمه علیهم السلام در پیدایش یا گسترش علوم نقلی و ادبی ۳۶۰
- علوم قرآن ۳۶۰
- قرائت ۳۶۱
- تفسیر ۳۶۱
- علوم حدیث ۳۶۳
- فقه الحدیث و نقد آن ۳۶۵
- فقه و اصول فقه ۳۶۷
- تاریخ ۳۶۸
- رجال و درایه ۳۷۰
- انساب ۳۷۱
- علوم ادبی و زبان‌شناسی ۳۷۲
- ج) نقش ائمه علیهم السلام در حوزه عرفان و علم اخلاق ۳۷۴
- مواظب، وصایا، دستورها و نصایح اخلاقی ۳۷۷
- عبادت ۳۷۷
- اخلاق ۳۸۲
- د) نقش ائمه علیهم السلام در تأسیس یا گسترش علوم طبیعی و زیستی ۳۸۲
- پزشکی ۳۸۵

www.ketab.ir

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل ازین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیهم السلام، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سيطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان

بر تارك پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی باز یابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تارسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^(ع) در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^(ع) از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی^(ع)، به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو تاریخ ائمه اطهار^(ع) که با تلاش پژوهشگر ارجمند، جناب حجت‌الاسلام دکتر محسن رنجبر نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده، توصیف، تحلیل و تبیین تاریخی نقش و جایگاه امامان^(ع) در عصر حضور در شش محور و ساحت گوناگون علمی - اعتقادی، علمی - فقهی، سیاسی، اخلاقی - تربیتی، اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی - تمدنی بر

اساس گزاره‌ها و داده‌های تاریخی و حدیثی و با رویکرد مرجعیت علمی، دینی و ولایی و سیاسی ائمه علیهم‌السلام در تفسیر دین و شریعت و رهبری و هدایت مسلمانان، به ویژه شیعیان امامی است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدرضا جباری که با نظارت، مطالعه و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند مٔان خواستار است.

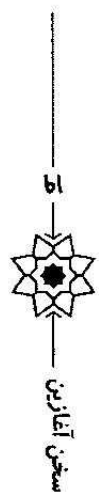
معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه‌السلام

ٿي ٿو. پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن. پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن. پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن.

پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن. پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن. پاڻي جي ڪيميائي خاصيتون به ڪجهه ڪمزور ٿينديون آهن.

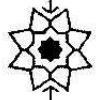
www.KitaboSunnat.com

سخن آغازین

رویداد سقیفه پس از رحلت رسول اکرم ﷺ، خلافت ظاهری از امیرالمؤمنین علیه السلام را سلب کرد و مرجعیت سیاسی ائمه علیهم السلام و در نتیجه مرجعیت دینی و علمی آنان را در میان عموم مسلمانان به تدریج کم رنگ ساخت؛ اما شیعیان امامی با توجه به اعتقادی که به منزلت و جایگاه الهی امامان علیهم السلام داشتند، حاضر به پذیرش اوضاع و شرایط حاکم نشدند و مرجعیت علمی و دینی امیرالمؤمنین علیه السلام و سپس فرزندان وی را بر اساس نص امام پیشین پذیرا شدند. در نتیجه امامیه با استناد به حدیث متواتر «ثقلین» که در آن پیامبر اکرم ﷺ اهل بیت خود را عدل و هم تراز قرآن و مفسران اصیل و وحی معرفی کرده بود، مرجعیت اهل بیت علیهم السلام را پذیرفتند و قول و فعل آنان را - به عنوان مفسران واقعی و راستین کتاب خدا و سنت پیامبر ﷺ - در اعتبار و حجیت همچون سخن و سنت رسول خدا ﷺ دانستند. تمسک به مرجعیت علمی و دینی اهل بیت علیهم السلام نزد شیعه به معنای باقی ماندن بر سنت پیامبر اکرم ﷺ بود؛ چنان که ابان بن تغلب، محدث و راوی سرشناس امامی قرن دوم، شیعه را این گونه توصیف می کند: شیعه گروهی اند که هنگام اختلاف مردم درباره نظر پیامبر ﷺ، قول پیامبر ﷺ را در گفته علی علیه السلام می جویند و به هنگام اختلاف مردمان در باب نظر علی علیه السلام، به گفته جعفر بن محمد علیه السلام تمسک می کنند.^۱

بنابراین آموزه های علمی و اعتقادی امامیه که بعدها در کنار دیگر آموزه های مکتب اهل بیت علیهم السلام در قالب مکتب امامیه نمود و ظهور یافت، نشان دهنده تعالیم ناب و مبانی اصیل اسلامی و برگرفته از آموزه های دینی پیامبر اعظم ﷺ بود؛ تعالیم و آموزه هایی که با جانشینی مدعیان خلافت و بعدها با امارت

امویان و عباسیان انکار و فراموش شد و تنها امامان علیهم‌السلام در این میان حافظ، مبتین و مفسر واقعی این آموزه‌ها شدند و به تعلیم آنها و هدایت و تربیت پیروان خود همت گماشتند؛ چراکه بر اساس فرمایش امام باقر علیه‌السلام، اگر آنان مردم را رها می‌کردند، مردم به غیر از آنان هدایت نمی‌شدند.^۱ این در حالی بود که علما، محدثان و متکلمان و به طور کلی اندیشمندان اهل سنت معاصر امامان علیهم‌السلام، چون معارف اعتقادی خود را از منبع پرفیض الهی - که امامان علیهم‌السلام حامل آن بودند - دریافت نکردند و بر اساس دریافت‌ها و اجتهادات و استنباطات خویش به تفسیر و تبیین آموزه‌ها و اصول اعتقادی دین پرداختند، دچار لغزش‌ها و اشتباهات فاحشی شدند. نسبت‌های ناروا به خدا از جمله اعتقاد به تجسیم و تشبیه از باورهای کژاندیشانه و نادرست اندیشمندان اهل سنت و به تعبیر علامه عسکری رحمته‌الله مکتب و مدرسه خلفاست که برگرفته از اجتهاد و تفسیر به رأی آنان درباره اصول اعتقادی اسلام است؛ اما در برابر - چنان‌که در جای خود اثبات شده است - چون معارف و آگاهی‌های ائمه علیهم‌السلام برگرفته از سنت و تعالیم پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و متصل به منبع وحی از طریق علم غیب الهی بود، مکتب و مدرسه اهل بیت علیهم‌السلام از این‌گونه اشتباهات و کژاندیشی‌ها مصون ماند.

به سبب چنین جایگاه و منزلتی، ائمه علیهم‌السلام محل رجوع شیعه و حتی اهل سنت شدند و نه تنها در امور اعتقادی و فقهی، مرجعیت دینی جامعه را بر عهده گرفتند، بلکه در امور سیاسی، اخلاقی - تربیتی و اجتماعی - اقتصادی به عنوان تنها مرجع و منبع قابل اعتماد و اتکا مطرح شدند. افزون بر این، با پیش‌گامی در ارائه و آموزش علوم مختلف و تربیت شاگردان بسیار در عرصه‌های مختلف علمی و فرهنگی، کمک‌شایانی به تأسیس یا گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی کردند که موضوع این پژوهش، مطالعه و بررسی در این باره و تحلیل و تبیین مرجعیت آنان در حوزه‌های گوناگون علمی و فرهنگی است.

بنابراین ضرورت چنین پژوهشی از این روست که تاکنون در پژوهش‌های تاریخی مربوط به زندگی و سیره اهل بیت علیهم‌السلام چندان نگاهی جامع و فراگیر به

۱. محمدبن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۲، ص ۱۶۸؛ فضل بن حسن طبرسی، إعلام الوری، ج ۱، ص ۵۰۸؛ احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، ج ۲، ص ۳۳۱؛ محمد بن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیهم‌السلام، ج ۴، ص ۲۲۳.

نقش آفرینی معصومان علیهم السلام در عرصه‌های یادشده - با توجه به تفاوت اوضاع و شرایط حاکم در هر عصر - نشده است. از این رو لازم به نظر رسید که رویکردی فراگیر اما فشرده به این مسئله اتخاذ کنیم تا نقش مرجعیت و هدایت و رهبری آنان منحصر در نقش سیاسی یا اخلاقی تحلیل نشده باشد؛ چراکه لازمه و مقتضای رسالت هدایت و رهبری شیعیان و حتی رهبری و مرجعیت امت اسلامی، حضور فعال و نقش آفرینی مؤثر در حل و فصل مسائل گوناگون جامعه اسلامی بوده است که ائمه علیهم السلام این امر مهم را به درستی به انجام رسانده‌اند. اکنون بر ماست که این کار سترگ آنان را در حد بضاعت، بر اساس منابع تاریخی و حدیثی، گزارش و تحلیل و تبیین کنیم.

بر این اساس هدف این پژوهش توصیف، تحلیل و تبیین تاریخی نقش و جایگاه امامان علیهم السلام در عصر حضور در شش محور و ساحت گوناگون علمی - اعتقادی، علمی - فقهی، سیاسی، اخلاقی - تربیتی، اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی - تمدنی است. البته توصیف و تحلیل یادشده بر اساس گزاره‌ها و داده‌های تاریخی و حدیثی و با رویکرد مرجعیت علمی، دینی و ولایی و سیاسی ائمه علیهم السلام در تفسیر دین و شریعت و رهبری و هدایت مسلمانان به ویژه شیعیان امامی است که چندان در پژوهش‌های معاصران مورد توجه واقع نشده است.

محسن رنجبر

۱۴۰۱/۹/۵

